

Гуртієва Людмила Миколаївна

Національний університет "Одеська юридична академія,

доцент кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПОЗИЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ОБГРУНТОВАНOSTІ ТА ВМОТИВОВАНOSTІ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Відповідно до положень чинного Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. [1] (далі - КПК) судові рішення повинні бути законним, обґрунтованим і вмотивованим (ч. 1 ст. 370 КПК), а також справедливим (ст. 410 КПК). Реалізацію зазначених правових вимог суд (слідчий суддя, суддя, суддя-доповідач [2]) повинен забезпечити з урахуванням положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [3] (далі – ЄКПЛ) та практики Європейського суду з прав людини [4] (далі - ЄСПЛ) (ч. 2 ст. 8 КПК, ч. 5 ст. 9 КПК). У ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. закріплено, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини як *джерело права*.

Вважаємо, що для розуміння правових позицій ЄСПЛ доречним буде також звернення до резолюцій та рекомендацій, прийнятих під егідою Ради Європи стосовно шляхів покращення доступу до правосуддя, висновків Консультативної ради європейських суддів, зокрема, до Висновку № 11 (2008) щодо якості судових рішень [5] (далі - Висновок № 11 (2008)).

Зазначимо, що безпосередньо текстуально у п. 1 ст. 6 ЄКПЛ не закріплено вимог щодо обґрунтованості та вмотивованості судового рішення, але у рішеннях ЄСПЛ [6, п. 33; 7, п. 30; 8, п. 29 та ін.] вони інтерпретуються як

елемент права на справедливий суд (складова частина або гарантія "справедливого правосуддя", "справедливого судового розгляду"). Крім того, у Висновку № 11 (2008) зазначено: "чітке обґрунтування та аналіз є базовими вимогами до судових рішень та *важливим аспектом права на справедливий суд*" (п. 3 Вступу).

Згідно зі ст. 370 КПК обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до [ст. 94 КПК](#) (ч. 3 ст. 370 КПК). Вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення (ч. 4 ст. 370 КПК).

У Висновку № 11 (2008) Консультативна рада європейських суддів звертає увагу на те, що:

- судові рішення повинні бути зрозумілим, викладеним чітко (п. 32);
- виклад підстав прийняття рішення не лише полегшує розуміння суті рішення, а насамперед є гарантією проти свавілля... Це зобов'язує суддю дати відповідь на аргументи сторін та вказати на доводи, що лежать в основі рішення й забезпечують його правомірність (п. 35);
- підстави прийняття рішення повинні бути узгодженими, чіткими, недвозначними й несуперечливими... (п. 36). Так, у справі «Хаджіанастасіу проти Греції» ЄСПЛ встановив факт порушення права на справедливий судовий розгляд, оскільки судові рішення не було обґрунтовано та вмотивовано; зі змісту судового акту не було *зрозуміло, чому суд дійшов саме до такого висновку, що створювало проблеми з оскарженням даного судового рішення*. У рішенні по даній справі ЄСПЛ зазначив, що судові рішення повинні бути «детально та старанно вмотивовані», «суди повинні з достатньою ясністю вказувати підстави та мотиви їх ухвалення» [6, п. 33].

Обґрунтування повинно засвідчувати дотримання судом принципів, проголошених ЄСПЛ (а саме, додержання прав сторони захисту та права на

справедливий суд) [5, п. 37]. У викладі підстав для прийняття рішення необхідно дати відповідь на аргументи сторін... Це дає можливість сторонам переконатися у тому, що їхні доводи були досліджені, а отже, суддя взяв їх до уваги [5, п. 38]. Ігнорування судом доречних аргументів сторони є грубим порушенням статті 6 Конвенції (права на справедливий судовий розгляд) та сталої судової практики ЄСПЛ. Так, у справі «Гірвісаарі проти Фінляндії» ЄСПЛ зазначив, що судові рішення повинні бути вмотивовані, щоб «засвідчити, що сторони були заслухані та для того, щоб забезпечити нагляд громадськості за здійсненням правосуддя ...» [7, п. 30].

Разом з тим, Консультативна рада європейських суддів звертає увагу, що судді повинні давати відповідь лише на доречні доводи, здатні вплинути на вирішення правового питання (п. 39 Висновку № 11 (2008)); обов'язок суддів наводити підстави для своїх рішень не означає необхідності відповідати на кожен аргумент сторони захисту... Обсяг цього обов'язку може змінюватися залежно від характеру судового рішення (п. 41 Висновку № 11 (2008)). Згідно з практикою ЄСПЛ [8, п. 29; 9, п. 61 та ін.] очікуваний обсяг обґрунтування залежить від різних доводів, що їх може наводити кожна зі сторін, а також від правових положень національного законодавства. З тим, щоб дотриматися принципу справедливого суду, обґрунтування рішення повинно засвідчити, що суддя справді дослідив усі основні питання, винесені на його розгляд [5, п. 41; 8, п. 29].

У контексті обґрунтованості та вмотивованості обвинувального вироку звернемо увагу на положення, викладені в окремих рішеннях ЄСПЛ. Так, у справі "Болдеа проти Румунії" [8] ЄСПЛ підкреслив, що суд першої інстанції міста Тімішоара присудив заявникові сплатити адміністративний штраф після того, як він встановив факти і вважав, що в цій справі були наявні елементи умислу та публічний характер фактів. *Однак суд не навів жодного прикладу конкретних посилань на факти, які могли б підтвердити висновок стосовно*

вини заявника та публічного характеру зазначених фактів. Він обмежився твердженнями про те, що в цій справі цих умов дотримано (п. 31). ... В цій справі ЄСПЛ підкреслює, *що суд першої інстанції не здійснив розгляд всіх складових елементів правопорушення і зовсім не аналізував докази, надані заявником*, що йому б надало можливість ухвалити вмотивоване рішення, чого йому в справі не вдалося зробити (п. 32). Окрім цього, у рішенні суду апеляційної інстанції (суду округу Тіміш) також не було наведено достатньо мотивів його ухвалення; суд округу Тіміш лише послався на мотивувальну частину рішення суду першої інстанції, чого було недостатньо (п. 33). Отже, ЄСПЛ дійшов висновку, що заявник мав підстави стверджувати, що рішення суду першої інстанції міста Тімішоара та суду округу Тіміш не були достатньо вмотивованими, та що його доводи стосовно його засудження до сплати адміністративного штрафу не були належним чином вислухані (п. 34), що було порушено право на справедливий судовий розгляд.

У справі "Салов проти України" ЄСПЛ вказав на неспівмірність призначеного покарання вчиненим діям: рішення засудити заявника за обговорення інформації, що містилась у підробленому екземплярі газети, про смерть президента Л.Д. Кучма було явно неспівмірним переслідуній законній меті [10, п. 116].

У національному законодавстві питання, що вирішуються судом першої інстанції при ухваленні вироку, закріплено у ст. 368 КПК України. Основні вимоги до мотивувальної частини вироку зазначено у ч. 3 ст. 374 КПК, а вимоги до резолютивної частини вироку - у ч. 4 ст. 374 КПК. У разі ухвалення вироку за наслідками кримінального провадження, у якому здійснювалося спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження (in absentia), суд окремо обґрунтовує, чи були здійснені стороною обвинувачення всі можливі передбачені законом заходи щодо дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого на захист та доступ до правосуддя з урахуванням встановлених

законом особливостей такого провадження (ч. 5 ст. 374 КПК). Особливості мотивувальної та резолютивної частин вироку на підставі угод закріплено у ч. 3 ст. 475 КПК України. Вирок суду за результатами спрощеного провадження ухвалюється в порядку, визначеному КПК, та повинен відповідати загальним вимогам до вироку суду. У вироку суду за результатами спрощеного провадження замість доказів на підтвердження встановлених судом обставин зазначаються встановлені органом досудового розслідування обставини, які не оспорується учасниками судового провадження. (ч. 2 ст. 382 КПК). Згідно з ч. 2 ст. 420 КПК України вирок суду апеляційної інстанції повинен відповідати загальним вимогам до вироків. Крім того, у вироку суду апеляційної інстанції зазначаються зміст вироку суду першої інстанції, короткий зміст вимог апеляційної скарги, мотиви ухваленого рішення, рішення по суті вимог апеляційної скарги.

Отже, належне обґрунтування та вмотивування судового рішення (як і його законність) є гарантіями забезпечення належної правової процедури та вирішення інших завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК), а також складовими елементами забезпечення права особи на справедливий суд (справедливий судовий розгляд, справедливое правосуддя) (п. 1 ст. 6 ЄКПЛ).

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

2. Далі по тексту як суб'єкта, уповноваженого приймати судові рішення, будемо вказувати тільки суд. При цьому, маємо на увазі, що такими суб'єктами, окрім суду, є також слідчий судді, суддя, суддя-доповідач, суд присяжних.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, прийнята Радою Європи 04.11.1950 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

4. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. N 3477-IV // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

5. Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents))

6. Хаджіанастасіу проти Греції (Hadjianastassiou v. Greece): рішення Європейського суду з прав людини від 16 грудня 1992 р. (заява № 12945/87) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.echr.coe.int//>

7. Гірвісаарі проти Фінляндії (Hirvisaari v. Finland): рішення Європейського суду з прав людини від 27 вересня 2001р. (заява № 49684/99) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://old.minjust.gov.ua/file/54710//>

8. Болдеа проти Румунії (Boldea v. Romania): рішення Європейського суду з прав людини від 15 лютого 2007 р. (заява № 19997/02) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.echr.coe.int//>

9. Ван де Гурк проти Нідерландів (Van de Hurk v. the Netherlands): рішення Європейського суду з прав людини від 19 квітня 1994 р. (заява № 288) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurocourt.in.ua/GetArticlesByCategory.asp?CategoryId=2>.

10. Салов проти України (Salov v Ukraine): рішення Європейського суду з прав людини від 6 вересня 2005 р. (заява № 65518/01) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua>